

Rättigheter för barn som söker asyl

FN:S STÖD FÖR REGIONALT OCH LOKALT BARNRÄTTSARBETE

Förord

Föreliggande skrift syftar till att sprida kunskap om rättigheter för de barn som kommer till Sverige och söker asyl utan att ha någon förälder eller annan omsorgsgivare vid sin sida.

Barn på flykt definieras av FN som de mest utsatta barnen i världen eftersom de löper stor risk att utsättas för trafficking, att rekryteras till väpnade styrkor och till kriminalitet om de inte får adekvat stöd i det land de kommer till.

I Sverige har vi tagit emot fler barn än någonsin tidigare och på många platser i landet gör medarbetare i kommuner, landsting och regioner sitt yttersta för att stödja varje pojke och flicka som kommer hit.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) vill med denna skrift ge en kortare sammanställning av rättigheter för de här barnen, så som de är definierade av FN och dess medlemsstater.

Stockholm i januari 2016

Sveriges Kommuner och Landsting

Lena Micko

Ordförande

Innehåll

Rättigheter för barn som söker asyl	4
Inledning.....	4
Artikel 22	5
FN-kommitténs tolkning av artikel 22	6
Generell kommentar nr 6	8
Rättigheter för barn som söker asyl med utgångspunkt i de grundläggande principerna.....	9
Rätten till asylprövning	10
Rättigheter för den här gruppen barn med utgångspunkt i tematiska områden	11
1 Första utredning	11
2 God man, rådgivare eller juridiskt ombud (artikel 18.2, 20.1)	11
3 Omsorg och boende (artikel 20, 22).....	12
4 Rätten till utbildning (artikel 28, 29.1c, 30, 32)	12
5 Levnadsstandard (artikel 27).....	13
6 Hälso- och sjukvård och rehabilitering (artikel 23, 24, 39)	13
7 Förebyggande av trafficking och rekrytering till väpnade styrkor (artikel 34, 35, 36)	13
8 Förebyggande av frihetsberövande och behandling vid frihetsberövande ...	13
9 Familjeåterförening	14
10 Återvändande	14
11 Namn och nationalitet	14
12 Adoption	14
FN-kommitténs synpunkter och rekommendationer	15
Från rekommendation till lag	19
Lokala, regionala och andra exempel	20
SKL:s arbete med flykting- och asylfrågor	20
Barnombudsmannen	21
Frivilligorganisationer	21
Länsstyrelserna	22
För ensamkommande barn	22
För personal och frivilliga	22
Information som gäller alla barn och ungdomar i Sverige	22
Referenser.....	22

Rättigheter för barn som söker asyl

Även barn som söker asyl i Sverige omfattas av de rättigheter och bestämmelser som finns i FN:s konvention om barnets rättigheter. I artikel 1 i konventionen slås fast att som barn räknas varje människa upp till 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Inledning

Den här skriften syftar både till att sprida kunskap om de här barnens rättigheter och att visa exempel på hur rättigheterna tillämpas i olika sammanhang. Ett avsnitt tar upp de synpunkter och rekommendationer Sverige fått av FN-kommittén och i ett annat avsnitt framgår några av de lagändringar som gjorts med utgångspunkt i rekommendationerna.

Rättigheter för barn som har flyktingstatus finns särskilt i artikel 22 i konventionen och i den generella kommentaren nummer 6, *Behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från sina föräldrar utanför ursprungslandet*.

Nedan följer först rättigheten i artikel 22 och de artiklar i konventionen som har bäring på artikel 22. Efter det presenteras i kommitténs tolkning av artikel 22 och valda delar ur den generella kommentaren nummer 6. Den svenska regeringens svar på några av kommitténs synpunkter presenteras efter det och slutligen följer länkar till texter med olika exempel för den som vill veta mer. Rättigheterna gäller barn som söker asyl i alla länder, inte bara i Sverige. Det är viktigt att känna till att villkoren kan skilja sig mycket åt mellan flickors och pojkars förutsättningar i asylprocessen.

Längst bak finns en referenslista för den som vill veta mer.

Artikel 22

1

Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.

2

För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I så fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Andra artiklar att överväga

Förutom de grundläggande principerna artikel 2, 3, 6 och 12 ska även artikel 7 (rätten till en nationalitet), 8 (rätt till familjerelationer), 9 (rätt att inte separeras från sina föräldrar utom när det är för barnets bästa), 10 (rätt till familjeåterförening), 16 (rätt till privat- och familjeliv), 20 (barn utan familjer), 21 (adoption), 30, (monoritets- och urbefolkningsbarn), 35 (trafficking), 37 (frihetsberövande som en sista utväg), 38 (barn i väpnade konflikter) och 39 (rätt till rehabilitering) övervägas och beaktas.

FN-kommitténs tolkning av artikel 22

För begreppet flykting ger kommittén ingen specifik tolkning, utan hänvisar till definitioner i tillämplig internationell lag. Artikel 22 gäller barn oavsett om de kommer själva eller tillsammans med vuxna som inte är deras föräldrar eller omsorgsgivare.

Artikeln ger rättigheter både till barn som har flyktingstatus och barn som söker flyktingstatus. Alla bestämmelser i konventionen gäller alla barn inom ett lands jurisdiktion, vilket innebär att även barn som inte beviljats flyktingstatus är skyddade av rättigheterna så länge de stannar i landet.

Sökandet efter barnets familj/släkt ska påbörjas så snart det är möjligt.

FN-kommittén uttrycker oro över att barn som skickats tillbaka till sina hemländer inte bara får sina rättigheter kränkta utan även blir aktivt bestraffade när de kommer till ursprungslandet.

Kommittén menar att barn på flykt tillhör de mest sårbara grupper av barn i världen. De löper ständigt risk för att bli offer för sexuellt utnyttjande, rekrytering till väpnade styrkor och brottslig verksamhet. Dessutom står dessa barn ofta utanför utbildningssystemen.

Barn som söker asyl får inte diskrimineras varken på grund av ålder eller mognad eller för att en stat decentraliserat makt och ansvar till den regionala och lokala nivån.

Barnen har rätt till basala nödvändigheter för överlevnad och ska inte behöva vara beroende av välgörenhet.

Det är viktigt att barnen får gå i skolan och, när så är nödvändigt, får terapi, eller andra insatser, för att bearbeta traumatiska upplevelser.

Kommittén uttrycker också oro över att det finns barn som försvinner från anvisade boenden, eller på vägen dit, eftersom det bidrar till att exponera dem för risker som nämnts ovan.

Internering eller förvaring av barn som söker asyl ska användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid. Alla typer av sådana beslut ska vara grundade i såväl konventionen som i Beijingreglerna från 1995 och FN:s regler för unga personer som berövats sin frihet.¹

När det gäller familjeåterförening menar kommittén att det är en fråga med hög prioritet. Det är viktigt att hitta långsiktigt hållbara lösningar för barnet och familjeåterförening är en väg till det. Om det är omöjligt för barnet att återförenas med sina föräldrar i ursprungslandet, är den enda lösningen att få förenas med sin familj i det land barnet kommit till eller i tredje land, menar kommittén. Värt att notera är att familjeåterförening inte får användas som ett berättigande för att gå emot principen om barnets bästa (artikel 3.1). Av artikel 9 framgår att separation från familjen kan vara för barnets bästa. Barnet kanske inte vill återförenas med sin familj, eller familjen kanske tillbakavisar barnet.

Barn som är flyktingar och söker asyl har rätt att behandlas på samma sätt som andra barn som berövats sin familjemiljö.

I artikel 7 slås fast att alla barn har rätt till en nationalitet. I normala fall behåller ett barn på flykt sin nationalitet. Ibland mister flyktingar godtyckligt sitt medborgarskap och barn som föds i asyllandet nekas ibland både att få det landets nationalitet och nationalitet i det land föräldrarna flydde från. På Migrationsverkets hemsida (2015) finns information om hur ett barn, vars föräldrar inte är svenska medborgare, kan bli svensk medborgare.

¹ Beijingreglerna, från 1985 är FN:s minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet.

Generell kommentar nr 6

Titeln på den sjätte generella kommentaren är som tidigare nämnts: *Behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet.*²

För att göra titeln kortare nämns fortsättningsvis endast ”ensamkommande barn”.

I kommentaren förtydligar kommittén rättigheterna och texten skall läsas tillsammans med artikel 22 och de andra artiklar i konventionen som är tillämpliga. Nedan följer ett urval av innehållet i kommentaren, som är översatt av Barnombudsmannen. Den som önskar en fullständig redogörelse över kommentaren hänvisas till originaltexten (FN-kommittén, CRC/C/GC/6).

Först några definitioner som kommittén har gjort (sid.6):

- ”Ensamkommande barn” eller ensamkommande minderåriga är minderåriga barn som har skilts från båda sina föräldrar och från andra anhöriga och inte får omvårdnad av någon vuxen som, enligt lag eller sedvänja, har ansvar för detta.
- ”Barn som har skilts från sina föräldrar” är barn enligt definitionen i artikel 1 i konventionen som har skilts från båda sina föräldrar, eller från sin tidigare juridiska eller sedvaneenliga vårdnadshavare, men inte nödvändigtvis från andra släktingar. I denna kategori ingår därför barn som åtföljs av andra vuxna familjemedlemmar.
- Med ”barn enligt definitionen i artikel 1 i konventionen” menas ”varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet”. Detta innebär att de instrument som gäller barn på statens territorium inte får definiera ”barn” annorlunda än de regler som bestämmer myndighetsåldern i landet.
- Om inget annat anges gäller riktlinjerna i lika hög grad för såväl ensamkommande barn som barn som skilts från sina föräldrar.

² CRC/C/GC/6

- ”Ursprungsland” är det land där barnet är medborgare eller, när det gäller statslösa barn, det land där barnet senast hade sin hemvist.

Rättigheter för barn som söker asyl med utgångspunkt i de grundläggande principerna

Följande text är ett urval av innehållet i kommentaren.

Artikel 2

Alla barn har rätt till alla rättigheter i konventionen.

Inget barn får diskrimineras på någon grund.

Inget barn får diskrimineras för att det är ett ensamkommande flyktingbarn, eller åtskilt från sina föräldrar.

Ensamkommande barn ska ha samma rättigheter som andra barn i landet.

Ingen flicka eller pojke får diskrimineras på grund av ålder, etnicitet eller att landet har ett decentraliserat inre förvaltningssystem.

Stater får inte medge att lokala styrsystem kränker mänskliga rättigheter.

För att tillämpa denna rättighet ska vi samla data och göra kartläggningar som ger en bild över barnets villkor

Kommittén konstaterar att statistik rörande ensamkommande barn är bristfällig, staterna bör överväga att samla in kvalitativa data som gör det möjligt att få veta till exempel var ensamkommande barn som försvunnit tagit vägen och följer av människohandel med barn.

Data som bör efterfrågas är till exempel; personuppgifter (ålder, kön, ursprungsland, nationalitet, etnisk grupp) antal barn som kommer utan vuxna, antal barn som blivit åtskilda från sina föräldrar och söker asyl samt antal barn som vägrats inresa, bostadsförhållanden (institution, familjehem, eller självständigt boende), skolgång, familjeåterföreningar samt hur många barn som återvänder till sina ursprungsländer.

Artikel 3

Vid alla beslut som rör barn ska en prövning av barnets bästa göras. Barnets bästa ska väga tungt i beslut.

I en prövning av barnets bästa ska aktuell forskning, gällande lag, praxis, konventionens bestämmelser, utsagor från den beprövade erfarenheten, barnets sociala nätverk (om sådant finns) samt barnet själv ligga som grund för beslut. Om barnets bästa inte kan komma i främsta rummet ska kompensande åtgärder på lång och på kort sikt övervägas.

Intressekonflikter som gäller barnets bästa i förhållande till andra intressen bör föras fram.

När en prövning av det ensamkommande barnets bästa ska göras är det viktigt att även väga in barnets identitet, nationalitet, fostran, etniska, kulturella och språkliga bakgrund, samt särskilda utsatthet och behov av skydd.

I de fall en stat har omhändertagit ett barn för vård och boende kräver barnets bästa att både vården och andra omständigheter regelbundet ses över (artikel 25).

Artikel 6

Barnet har rätt till liv, överlevnad och utveckling. För detta behöver olika verksamheter/myndigheter samverka kring frågor som rör barnet.

Barnet har rätt till skydd mot våld och utnyttjande som äventyrar barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling. Konventionsstaterna uppmanas att särskilt uppmärksamma de ensamkommande barnens utsatthet när det gäller sexuellt utnyttjande, människohandel, involvering i brottslig verksamhet och rekrytering till väpnade styrkor.

Artikel 12

Barnets rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och få dem beaktade i förhållande till ålder och mognad. För detta måste staterna skapa förutsättningar för att möta barn på ett förtroendefullt sätt.

För att barnet ska kunna säga sin mening och uttrycka sina önskemål är det viktigt att barnet blivit informerat om sina rättigheter, hur asylförfarandet går till, hur familjespårning går till och hur situationen i barnets hemland ser ut. Informationen ska anpassas till barnets ålder och kön, mognad och kunskapsnivå.

Vid val av förmyndare, i vård och boendefrågor samt i juridiska spörsmål ska barnets synpunkter efterfrågas och beaktas. Information ska anpassas till varje barn.

Delaktighet är beroende av en förtroendefull och tillförlitlig kommunikation varför tolk alltid bör användas.

Artikel 4

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Asylförfarandet ska regleras i lag och administrativa strukturer ska byggas upp, nödvändig forskning ska genomföras, information ska spridas och omfattande utbildning ska genomföras för personal som möter de ensamkommande barnen.

Vid konflikt mellan nationell lag och konventionen ska företräde ges till konventionen, enligt traktatskonventionen artikel 27, som Sverige också har ratificerat.

Artikel 42

Såväl vuxna som barn har rätt att få kunskap om att barn har egna rättigheter och vad det innebär för en själv.

Yrkesgrupper som arbetar med och möter ensamkommande barn ska få utbildning som är skraddarsydd för de olika yrkeskategorierna.

Innehållet ska handla om konventionen, ursprungsländernas förhållanden och villkor, olika intervju- och samtalstekniker, utvecklingspsykologi och kulturell förankring och interkulturell kommunikation.

Utbildningarna ska följas upp regelbundet genom bland annat jobbpraktik och professionsnätverk.

Rätten till asylprövning

Varje stat har en skyldighet att utveckla ett fungerande asylsystem och anta en lagstiftning som ger den här gruppen barn särskild behandling.

Barn som kommer utan vuxna har rätt att söka asyl oavsett ålder. Om det under utredningen framkommer att barnet riskerar att förföljas bör barnets slussas vidare till asylprocessen eller till andra mekanismer som kan ge barnet skydd enligt nationell och internationell lagstiftning.

De barn som bedöms inte behöva internationellt skydd bör inte slussas vidare till asylprocessen utan ska skyddas på andra sätt genom till exempel lagstiftning om stöd till barn och unga.

Rättigheter för den här gruppen barn med utgångspunkt i tematiska områden

1 Första utredning

När barnet kommer till landet ska det ske en identifiering av barnet så att det blir känt för myndigheterna att det finns i landet och om det är ensamkommande eller har skilts åt från sina föräldrar.

Utredningen ska ske under värdiga former, vara grundad i vetenskap, vara säker för barnet och det är viktigt att undvika alla former av våld. Om det är ett barn det rör sig om, ska barnet behandlas som ett barn. Det vill säga om osäkerhet finns ska beslut fattas till individens fördel.

Intervjuerna ska genomföras av personer som är utbildade för detta, vara anpassade till barnens ålder och kön och genomföras på ett språk som barnet förstår.

Det ska utses en person som kan vara närvarande vid utredningen och bevaka barnets bästa i utredningen.

Utredningen ska visa vilken ålder barnet har och i vilken fysisk och psykologisk kondition barnet är och varför barnet är ensamkommande eller har skilts från sina föräldrar.

Det är också viktigt att ta reda på vilka barnets föräldrar är, om det finns syskon och vilken nationalitet de har, varför barnet är separerat från sina föräldrar och vilket behov av skydd och stöd barnet har. Bedömningen ska vara individuell och även innehålla information om det specifika barnets utsatthet och behov av skydd.

Ensamkommande barn ska få tillgång till identitetshandlingar så snart som möjligt och sökandet efter familjemedlemmar ska påbörjas direkt.

Uppgifter som samlats in om det ensamkommande barnet ska skyddas med sekretess och barnet har rätt till ett privatliv, det vill säga barnets integritet får inte kränkas. Detta gäller inom alla samhällsområden.

2 God man, rådgivare eller juridiskt ombud (artikel 18.2, 20.1)

Så snart barnet är identifierat ska en god man/vårdnadshavare/rådgivare utses. Personen ska ha sitt uppdrag till dess att barnet är myndigt eller har lämnat landet. Den gode mannen ska få vara med vid alla procedurer för att bevaka barnets bästa och att det blir varaktiga lösningar. Den gode mannen ska ha nödvändiga kunskaper om barn och barns behov och rättigheter och vara en länk mellan barnet och det omgivande samhället. Företag och personer som kan tänkas agera i motsats till barnets intressen ska inte ges möjlighet till att bli

gode män. Vuxna som inte är barnets närstående, och vilkas relation till barnet främst är att vara arbetsgivare bör inte få ha rollen som god man.

I fall där det rör sig om rättsliga frågor bör barnet även få juridiskt stöd.

Barnet har rätt att hela tiden bli informerat om vad som rör godmanskapet och det juridiska ombudet och barnets synpunkter ska beaktas.

God manskapet ska utvärderas regelbundet.

3 Omsorg och boende (artikel 20, 22)

Flyktingbarn har rätt att få sina basbehov tillgodosedda.

Att barn inte ska frihetsberövas är en grundregel som innebär att förvaring/ internering av flyktingbarn bara ska användas som absolut sista alternativ och under kortast möjliga tid.

Boendet ska vara säkert och barnets kulturella och språkliga bakgrund ska respekteras.

Flyktingbarn och asylsökande barn har rätt till samma behandling som andra barn som är åtskilda från sina föräldrar och har alltså rätt till särskilt skydd och stöd.

De ska få god vård främst i familjehem om ingen familjemedlem har möjlighet att ta hand om barnet. Barn som anländer med vuxna släktingar eller som har släktingar som bor i landet ska tillåtas att bo med dem, om det inte är oförenligt med principen om barnets bästa. Boendet ska prövas regelbundet.

Barnen ska försäkras kontinuitet och ska därför inte behöva byta boende om det inte är för barnets bästa. Syskon bör inte skiljas åt.

Barnet ska skyddas mot våld och övergrepp i boendet och regelbunden översyn ska göras över boendet av för ändamålet utbildad personal. Detta gäller i synnerhet barn som bor i boenden med bara andra barn. Den språkliga och kulturella bakgrunden ska respekteras. Barn ska informeras om vad som händer och kommer att hända och deras synpunkter ska vägas in.

Ensamkommande barn, som räknas som en särskilt sårbar grupp, har rätt till skydd mot övergrepp, och konventionsstaterna bör vara särskilt observanta på sexuell exploatering, trafficking, värvning till väpnade styrkor och att barnen inte värvas för brottslig verksamhet.

Barnet ska informeras om hur omsorgen om boendet ordnas och deras synpunkter ska tas i beaktande.

4 Rätten till utbildning (artikel 28, 29.1c, 30, 32)

Social inkludering är viktig för flyktingbarn och därför ska även dessa barn ha rätt till full utbildning utan diskriminering. Flickor och barn med funktionsnedsättningar ska särskilt uppmärksammas.

Ungdomar ska tillåtas delta i yrkesutbildning eller olika former av praktik.

Det är viktigt att barnet får intyg på genomgången skola som visar vilka nivåer de passerat i sin utbildning.

I de fall barnen arbetar är det viktigt att skydda dem från skadligt arbete.

5 Levnadsstandard (artikel 27)

Staterna ska säkerställa att de ensamkommande barnen får en levnadsstandard som gynnar deras fysiska, psykiska, andliga och moraliska utveckling.

Barnen har även rätt till materiellt stöd som boende, kläder och mat.

6 Hälso- och sjukvård och rehabilitering (artikel 23, 24, 39)

Ensamkommande barn ska ha samma rätt till hälso- och sjukvård som andra barn i landet. Staterna ska särskilt väga in de här barnens sårbarhet, utifrån att de separerats från sina föräldrar, kanske varit utsatta för våld och andra trauman. Flickor är särskilt utsatta för marginalisering, fattigdom och annat lidande i samband med väpnade konflikter.

För att underlätta återhämtning och återanpassning ska en kulturellt anpassad genusmedveten psykiatrisk vård utvecklas och kvalificerad psykosocial rådgivning tillhandahållas.

I länder med begränsade möjligheter för staten att ingripa ska hjälp från NGO:s accepteras.

7 Förebyggande av trafficking och rekrytering till väpnade styrkor (artikel 34, 35, 36)

Ensamkommande barn ska skyddas så att de inte riskerar att utsättas för trafficking eller andra former av exploatering. Det ska finnas lämplig lagstiftning för detta. De har även rätt att få information om dessa risker.

Stater ska vidta alla åtgärder för att hindra rekrytering av ensamkommande barn till väpnade styrkor.

Personer eller organisationer som är direkt involverade i konflikter ska inte kunna bli gode män.

Barn ska inte återsändas till en gräns där de riskerar att värvas till väpnade konflikter.

Det finns barn som kommer till ett land och som sedan ”försvinner” av olika skäl, de barnen löper stor risk att blir utsatta på olika sätt som tidigare nämnts.

8 Förebyggande av frihetsberövande och behandling vid frihetsberövande (artikel 37)

Inget barn ska frihetsberövas och ensamkommande barn ska som regel inte heller tas i förvar. Om det är nödvändigt av något skäl ska det ske som en sista utväg, under kortast möjliga tid och om det inte är för barnets bästa ska barnet hållas skilt från vuxna.

Vid framtagande av policys för ensamkommande barn ska staterna säkra att de här barnen inte kriminaliseras för att olagligt ha tagit sig in i, eller vistas i ett land.

Om barn ändå hålls i förvar ska de ha rätt till besök av vänner, släktingar, och sin gode man. De ska ha rätt till religiös, social och juridisk konsultation. Barnen ska även ha rätt till lek vila och fritid.

Polisiära eller andra åtgärder som rör den allmänna ordningen får genomföras endast om de är grundade i lag och det ska vara en enskild bedömning, inte en kollektiv.

9 Familjeåterförening

Det är viktigt att snabbt identifiera en långsiktig lösning som beaktar både behovet av skydd och barnets synpunkter.

En av de viktigaste prioriteringarna är att söka upp barnets familj för att undersöka om det är möjligt att återförenas. Om ett återvändande medför en risk för brott mot barnets fundamentala mänskliga rättigheter ska det inte verkställas. I fall där återförening inte är möjlig i ursprungslandet är det en lösning att återförening i det land där barnet sökt asyl.

Familjeåterförening ska emellertid inte användas som motivering för att inte agera enligt principen om barnets bästa. Som artikel 9 uppmärksammar så kan det i exceptionella fall vara nödvändigt att skilja barn från vårdnadshavarna. I fall där barnet utsatts för övergrepp eller vanvård av föräldrarna kan de omständigheterna förhindra en återförening. Barnet kanske inte vill återförenas med sin familj.

10 Återvändande

Ensamkommande barn ska i princip endast återvända till sitt ursprungsland om det är förenligt med barnets bästa och beslutet ska väga in följande aspekter:

- Säkerhet, socioekonomiska aspekter.
- Tillgång till omsorg.
- Barnets egna synpunkter.
- Barnets grad av integration i asyllandet.
- Rätten att behålla sin identitet, nationalitet, namn och familjerelationer.
- Möjligheten till kontinuitet under uppväxten, och att bevara sin etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Om barnet inte kan få omvårdnad av sina föräldrar eller andra vuxna bör barnet inte återvända om det inte i förväg är känt att det ordnats säkra och trygga förhållanden i ursprungslandet. Återvändandet ska ske säkert och vara barn- och genusanpassat.

11 Namn och nationalitet (artikel 7, 8)

Det händer att flyktingar godtyckligt förlorar sin nationalitet och då ska barnet ha rätt till en nationalitet för att inte bli statslös.

Barnet har även rätt att behålla sitt namn och sina familjerelationer.

12 Adoption (artikel 21)

Adoption av ett ensamkommande barn ska inte övervägas om det inte är för barnets bästa, om det finns hopp om en återförening med familjen, om det är emot barnets eller föräldrarnas vilja, eller om det finns möjlighet att frivilligt återvända säkert och värdigt inom en snar framtid.

Adoption som ändå genomförs ska följa nationella och internationella lagar och föreskrifter och vara för barnets bästa.

Ensamkommande barn får inte adopteras i all hast och under pågående kris.

FN-kommitténs synpunkter och rekommendationer

Nedan följer de synpunkter och rekommendationer Sverige har fått från FN-kommittén rörande arbetet med barn som söker asyl. Synpunkter har getts vid fyra tillfällen, 2015, 2009, 2005 och 1999. Kommittén uttrycker sig på lite olika sätt och därför kan formuleringar skilja sig åt i redovisningen nedan.

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer (Concluding observations) är de synpunkter och rekommendationer som varje stat får av kommittén efter ett förhör. Endast den senaste (2015) är översatt till svenska. SKL har valt att benämna samtliga kommentarer med den svenska översättningen. Även här är det ett urval av innehållet som presenteras och det är i översättning av SKL (utom för 2015).

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer 2015

Kommittén är oroad över uppgifterna om att asylsökande barn skickas tillbaka till sina hemländer i strid med principen om "non-refoulement".³

Kommittén noterar också med oro att:

- ensamkommande och asylsökande barn löper särskild risk att utsättas för sexuellt utnyttjande och/eller sexuella övergrepp och att många ensamkommande barn försvinner varje år, varav de flesta inte utreds tillräckligt.
- barnspecifika former av förföljelse, som risken att utsättas för tvångsarbete, barnäktenskap, människohandel, kvinnlig könsstympning eller rekrytering till barnsoldat, i utlänningslagen inte uttryckligen anges som grund för asyl.
- barn som omhändertas på grund av vanvård och/eller våld i hemmet kan utvisas tillsammans med sina föräldrar i enlighet med utlänningslagen.

³ Non-refoulement är en internationell princip som appliceras av ett land i relation till utvisning av flyktingar. Principen är tänkt att skydda flyktingar mot utvisning eller avvísning när deras liv eller frihet eller i fara.

- ingen tidsram anges i lagen om god man för ensamkommande barn, 3 §, som föreskriver att en god man ska förordnas för barnet "så snart det är möjligt", vilket i vissa fall leder till att barn får vänta i flera veckor innan en god man förordnas.
- gode män inte alltid är tillräckligt utbildade och inte alltid har med sig en tolk när de träffar barnet.
- rapporterade fall av långa väntetider för barn innan deras asylärende avgörs.
- uppgifterna om att många ensamkommande och asylsökande barn inte får vinterkläder, hygienartiklar eller skolmaterial.

Sverige uppmanas att:

- skyndsamt vidta åtgärder för att säkerställa att principen om "non-refoulement" alltid respekteras om barn ska skickas tillbaka till sitt hemland.

Sverige rekommenderas vidare att:

- utreda alla fall av försvinnanden av ensamkommande barn och vidta alla nödvändiga åtgärder för att öka skyddet av dessa.
- ändra utlänningslagen så att barnspecifika former av förföljelse uttryckligen anges, t.ex. risken att utsättas för tvångsarbete, barnåktenskap, människohandel, kvinnlig könsstympning eller att rekryteras som barnsoldat, som grund för asyl.
- säkerställa att inget barn utvisas tillsammans med föräldrar eller vårdnadshavare från vilka barnet omhändertagits på grund av att det utsatts för våld och/eller övergrepp i deras vård och göra en bedömning av barnets bästa i alla beslut som rör ett sådant barn.
- föreskriva i lag att varje ensamkommande barn omgående förordnas en god man som har lämplig utbildning och som med jämna mellanrum utbildas, att barnet har regelbundna möten med sin gode man och att en tolk förordnas om språkproblem uppstår för att kommunikationen dem emellan ska fungera effektivt.
- påskynda asylprocessen och säkerställa att alla asylsökande barn är fullt utrustade med grundläggande förnödenheter, i synnerhet lämpliga kläder, hygienartiklar och allt nödvändigt skolmaterial.

Kommittén noterar med oro att:

- barn som anses vara "i transit" har svårt att få tillgång till utbildning och att antalet barn som hoppar av skolan är högre bland barn med migrationsbakgrund.⁴

Sverige rekommenderas att:

- ändra sin lagstiftning för att säkerställa att barn som anses vara "i transit" fullt ut får tillgång till utbildning, vidtar alla nödvändiga åtgärder för att effektivt minska antalet barn som hoppar av skolan och ger dem som har hoppat av skolan möjlighet att återuppta sin skolgång.

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer 2009

Kommittén är oroad över att:

- barn utan papper endast har rätt till akut sjukvård utan subventioner.

⁴ Att vara i transit betyder att vara på resa, resande, under förflyttning.

Sverige rekommenderas att:

- ta nödvändiga beslut för att säkra att alla barn, inklusive barn utan papper, har rätt till hälso- och sjukvård under samma förutsättningar som andra barn i Sverige.

Kommittén fortsätter att oro sig över:

- det höga antalet barn som försvinner från asylboenden och betonar att detta är en särskilt sårbar grupp barn.

Kommittén noterar att:

- staten inte infört en lagstiftning som garanterar varje barn som kommer utan vuxet sällskap en god man inom 24 timmar, som har till uppgift att informera barnet om hans eller hennes juridiska situation och asylprocessen.

Sverige rekommenderas att:

- stärka de gode männens kompetens och lämplighet för uppdraget.

Sverige uppmanas att:

- öka ansträngningarna för att säkra såväl rätt stöd till de här barnen som adekvat psykologisk och psykiatrisk vård för dem som är traumatiserade.
- öka ansträngningarna för att säkra att familjeåterföreningar sköts på ett positivt, rättvist, snabbt och humant sätt och att det inte medför någon risk för att barnets rättigheter åsidosätts.

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer 2005

Kommittén uttrycker oro över:

- det stora antalet ensamkommande barn som försvinner från Migrationsverkets särskilda boenden för barn utan vårdnadshavare.
- den väldigt långa asylprocessen som kan ha negativa konsekvenser för barnets mentala hälsa.

Sverige rekommenderas att:

- säkra ett koordinerat arbetssätt för att samla information och statistik som ska stå i proportion till behoven.
- öka koordinationen mellan olika aktörer, särskilt polisen, socialtjänsten och Migrationsverket för att agera effektivt och i tid när barn försvinner.
- tillsätta en god man inom 24 timmar för varje ensamkommande barn.
- fortsätta ansträngningarna och stärka utbildningen för professionella som arbetar med och för den här gruppen barn och deras rättigheter.
- skapa barnvänliga asylprocesser, i synnerhet för att prioritera barns asylansökningar och överväga särskilda former av förföljelser i bedömningen av asylskäl som finns i "the Convention relating to the Status of Refugees of 1951".

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer 1999

Kommittén noterar med oro att:

- rätten att inte diskrimineras inte tillämpas för barn som lever gömda.
- lagstiftningen mot olaglig diskriminering och mot agitation mot etniska grupper är otillräcklig.

Sverige uppmanas att:

- se över sina policys för att gälla fler områden än akut sjukvård.
- se över lagstiftningen inom området för att säkra rättigheten även för dessa barn.

Från rekommendation till lag

Innehållet nedan är exempel på förändringar i svensk lag som regeringen gjort efter synpunkter från FN-kommittén. Underlaget är hämtat från Regeringens rapport till FN-kommittén 2012 (Regeringskansliet, 2012, sid. 85-87) och gäller barn som söker asyl. FN-kommittén lämnade synpunkter på Sveriges arbete senast i januari 2015.

- Socialtjänstlagen gäller för alla barn, oavsett barnets nationalitet och uppehållsstatus, samt oavsett om barnet är på kortare besök i Sverige eller på genomresa.
- Hälsa- och sjukvård för asylsökande tillhandahålls av landstingen enligt lagen om hälso- och sjukvård för asylsökande. Enligt lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. ska asylsökande barn erbjudas samma hälso-och sjukvård och tandvård som barn bosatta i Sverige.
- Eftersom barn som kommer till Sverige utan föräldrar eller annan vårdnadshavare kan ha en vårdnadshavare någon annanstans, t.ex. i hemlandet, kan nya vårdnadshavare eller förmyndare inte utses. I stället ska en god man utses.
- Enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn ska underåriga som kommer ensamma till Sverige eller efter ankomsten blivit ensamma och söker uppehållstillstånd här förses med en god man som träder in i både barnets förmyndares och vårdnadshavares ställe. Den gode mannen ska bevaka barnets rättigheter, såväl juridiskt som ekonomiskt och ansvarar för barnets vård och omsorg. Den gode mannen ska, om det inte är uppenbart obehövligt, ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Det är överförmyndaren i den kommun barnet vistas i som är den myndighet som förordnar en god man efter ansökan av Migrationsverket och socialnämnden. Överförmyndaren får också själv ta upp frågan. Utgångspunkten bör vara att inget barn ska behöva stå utan företrädare under sin tid i Sverige. Förordnande av god man ska göras så snart som möjligt.

Lokala, regionala och andra exempel

Nedan ges länkar till några exempel på arbete med asylsökande barn. Det huvudsakliga arbetet med att ta emot och ge stöd till asylsökande barn utförs av kommuner, landsting och regioner. Även civilsamhällets organisationer gör ett viktigt arbete. I den utmanande situation Sverige befinner sig, är det viktigt att utbyta erfarenheter och att sprida information och goda exempel. Här har SKL en viktig roll.

Vi vet att det pågår mycket bra arbete runt om i landet. Därför tar SKL gärna emot fler exempel, än det nedan, för vidare spridning till kommuner och landsting.

- Länk till Simrishamns barnkonsekvensanalys i frågan om integration av flyktingbarn:

http://www.simrishamn.se/pagefiles/21915/barnkonsekvensanalys_slutlig_w.pdf

- Simrishamn har även gjort en handlingsplan om integration av flyktingbarn:

http://www.simrishamn.se/pagefiles/21915/Handlingsplan_flyktingbarn.pdf

SKL:s arbete med flykting- och asylfrågor

SKL arbetar med intressebevakning mot regeringen och med stöd till medlemmar som arbetar med frågorna lokalt och regionalt. Nedan följer länkar till information om det arbetet.

- Länkar till SKL:s webbplats rörande frågan om asylsökande i allmänhet:

https://skl.se/tjanster/press/debattartiklar/debattartiklar2015/denakutasituationen_kraverregeländringar.7867.html

<https://skl.se/tjanster/press/nyheter/nyhetsarkiv2015/forenklingariflyktingmottagandetannuintegnomforda.7869.html>

- och för barn och unga specifikt:

<https://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga.3424.html>

SKL har även tagit fram ett antal skrifter som rör barn som söker asyl och deras integration i det svenska samhället:

- Inspirationsmaterial som bygger på intervjuer med personer i kommuner, såväl på förvaltningsnivå som på skolnivå. Här finns exempel på hur några kommuner har valt att organisera mottagandet av nyanlända elever och hur de arbetar för att ge dem så goda förutsättningar som möjligt för lärande och skolgång.

<http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7585-268-3.pdf?issuusi=ignore>

- Vad kan kommuner göra för att ge nyanlända elever en bra utbildning i grundskolan? För att svara på den frågan har vi besökt tio kommuner där nyanlända elever nådde relativt goda resultat under 2008.

<http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/nyanlanda-elevers-utbildning-goda-exempel-fran-tio-kommuner.html>

- Ett projekt med samverkansperspektiv, är en rapport från projektet "Ensamkommande barn - lokalt och regionalt utvecklingsstöd" Projektets övergripande mål är att förbättra mottagandet för ensamkommande barn.

<http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/roster-fran-ensamkommande-barn.html>

- Utvecklingsarbete för ensamkommande barn - Ett projekt med samverkansperspektiv. Projektets övergripande mål har varit att höja kvaliteten i kommunernas mottagande av ensamkommande barn och ungdomar

<http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/utvecklingsarbete-ensamkommande-barn.html>

Barnombudsmannen

Barnombudsmannen (2010) pratade under 2008 och 2010 med ett antal ensamkommande asylsökande barn som bor i gruppboenden i anvisningskommuner och kunde konstatera att många ensamkommande asylsökande barn känner sig ensamma och upplever ett utanförskap, både under asylprocessen och efter att de fått ett beslut från Migrationsverket.

Barnens synpunkter presenterades i årsrapporten från 2011 *Bakom fasaden*

<http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/vart-arbete/arsrapporter/arsrapporter/bakom-fasaden-2011/>

Frivilligorganisationer

Många frivilligorganisationer bidrar till arbetet med barn som söker skydd och asyl i Europa. På Rädda Barnens webb kan ni läsa mer om deras arbete:

<https://www.raddabarnen.se/press/nyheter/2015/flyktingkatastrofen-det-har-gor-radda-barnen/>

Även Unicef har en rad publikationer inom området barn och asyl:

<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer>

Länsstyrelserna

Information Sverige är Länsstyrelsernas informationsportal för samhällsinformation till nyanlända. Informationen riktar sig till olika målgrupper:

För ensamkommande barn

<http://www.informationsverige.se/Svenska/Barn-och-foraldrar/Sidor/Aktuell-information-till-ensamkommande-barn.aspx>

<http://www.informationsverige.se/Svenska/Barn-och-foraldrar/Sidor/Ensamkommande-barn.aspx>

För personal och frivilliga

<http://www.informationsverige.se/Svenska/Barn-och-foraldrar/Sidor/Information-till-personal-och-frivilliga.aspx>

Information som gäller alla barn och ungdomar i Sverige

<http://www.informationsverige.se/Svenska/Barn-och-foraldrar/Sidor/Start.aspx>

Länsstyrelserna har i samverkan med SKL, Skolverket, Migrationsverket och Socialstyrelsen publicerat en skrift ”Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar:

http://www.migrationsverket.se/download/18.23e76fe91505855cf761f15/1447238130934/Rapport_ensamkommande%2Bbarn_maj%2B2015_webb.pdf

Referenser

Barnombudsmannen (2010).

<http://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/kommundialog-ensamkommande-barn.pdf>

FN-kommittén (2005). *Behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet*. CRC/C/GC/6). Översatt 2012, reviderad 2014.

Migrationsverket (2015). <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Bli-svensk-medborgare/Medborgarskap-for-barn/Anmalan-for-barn-med-foralder-som-inte-ar-svensk-medborgare.html>

Regeringskansliet (2012).

<http://www.regeringen.se/rapporter/2012/07/s2012.007/>

Unicef (2007). *Implementation handbook for the convention on the rights of the child*. Unicef: New York.

Unicef (2008). *Handbok om barnkonventionen*. Stockholm: Unicef.

Rättigheter för barn som söker asyl

FN:S STÖD FÖR REGIONALT OCH LOKALT BARNRÄTTSARBETE

Även barn som söker asyl i Sverige omfattas av de rättigheter och bestämmelser som finns i FN:s konvention om barnets rättigheter. I artikel 1 i konventionen slås fast att som barn räknas varje människa upp till 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet. Den här skriften syftar både till att sprida kunskap om de här barnens rättigheter och att visa exempel på hur rättigheterna tillämpas i olika sammanhang.

Upplysningar om innehållet
Elizabeth Englundh elizabeth.englundh@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2016
ISBN nr 978-91-7585-317-8
Text: Elizabeth Englundh

Ladda ner på webbutik.skl.se. ISBN nr 978-91-7585-317-8